

CSEHY ZOLTÁN

Átváltozásban élni

Ovidius költészete természeti csoda: minden eleme, aránya, szerkezeti és gondolati része mintha eleve így lett volna megteremtve, kitalálva. Félelmetes ritmikai tökéletesség és akrobatikus retorika: átváltozás minden mennyiségben, kicsiben és nagyban, fraktálszerűen, egészen az utolsó észlelhető sejtig, egy létfilozófiára alapozva, mely az emberélet szépségét és tragikumát egyaránt abban észleli, hogy nincs nyugvópont, hogy folyamatosan átváltozunk, az átváltozást éljük meg. A létezés alapvetően dinamikus. Rendíthetetlen körkörös-

ség, pusztulás és keletkezés kettős harca uralja a világot, nincs eszkatologikus cél, legfeljebb az újabb átváltozás ideiglenessége nyújthat némi „bizonyosságot”.

Ovidius váratlan intenzitással, szinte robbanásszerűen tölti ki szövegei, versei, történetei, sőt verssorai teremtett tereit, a spontán költő látszatát keltve, holtan nagyon is tudós és tudatos alkotó ő, aki minduntalan reflektál a hagyományra, és mesteri fokon működteti az iróniát. Az irónia nála az átváltozás egyik alapformája: bujkáló alakzat, néha alig észlelhető, finom szövésű nyelvi játék részeként jelenik csak meg, máskor viszont egyértelműen keserű szájját hagy.

A teremtés különféle formái érdekelték, a kozmológiától kezdődően a művészi önreflexiókig vagy az átértelmezésekig: pontosan tudja, hogy egy-egy történet nemcsak a költők tollán, hanem az olvasók érzekeiben is átváltozik. Szerepjáték, fikció, drámai monológ – ezek is mind a teremtés gesztusai, az átváltozáspoétika részei. A retorikai eszköztár nyelvi kapacitását gyakran alkalmazza metapoétikus összhangot teremtve magával a sztorival: ahogy Narcissus például önmagát nézegeti a víz tükreben, a hexameter egyik fele a másikban nézi magát, konkrétan a chiasmusokban. Ovidius olykor hatalmas színházként fogja fel a történelmet, máskor ellenkező irányból szalad neki a dolgoknak, és a tárgyi valóság elemeiben fedezi fel a történetet.

Sok szempontból fordíthatatlan szerző: nyelvi hajlékonysága és virtuozitása csak az egyik potenciális aknamező, a másik az irónia lüktetésének intenzitását érinti, a harmadik a retorikai szerkezetek materialitása és a fikciós történetmesélés elemeinek összehangolhatóságával függ össze. Könnyű lenne elhagyni a formát, a hexametert, mégsem etikus megtenni: nem zongorakísérettel akarjuk hallgatni ezt a hatalmas életoperát, hanem teljes zenekarral, ha kell kórossal, ha kell teátrálisan, de sugallva azt a varázserőt, melyet a mű működtet, s mely révén olvasáskor egyszerűen kiszakadunk az időből, és átlépünk az időtlen szépség és döbbenet világába, mely beteges megszállottsággal gondolkodik az emberi lét értelméről és értelmetlenségéről, miközben felmutatja a keserű művészi „igazságot”, mely az emberi fájdalom, együttérzés, hittel telt törekvés szépségén túlra nemigen juthat.